

Şairi bilinmeyen bir Siroz şehregizi¹**Derya KARACA²****APA:** Karaca, D. (2019). Şairi bilinmeyen bir Siroz şehregizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 428-444. DOI: 10.29000/rumelide.618985**Öz**

Klasik Türk şiirinde Rumeli, hem coğrafyası hem de yetiştirdiği sayısız şairle geniş ve önemli bir yere sahiptir. Kendine has şiir anlayışı ve özelliğine sahip olan Rumelili şairlerin, klasik Türk şiirine birçok katkısı olmuştur. Edebiyatımızda XVI. yüzyılda ortaya çıkan XVIII. yüzyılın sonlarına kadar devam eden, bir şehrin güzellikleri ile daha çok çarşı esnafından erkek güzellerini anlatan şehregiz türünün ilk örneği, Rumelili şairlerden Priştineli Mesîhî tarafından Edirne hakkında yazılmıştır. Mesîhî'den sonra birçok şair, çeşitli şehirler hakkında şehregiz kaleme almıştır. Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan Bursa, Edirne, İstanbul başta olmak üzere sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olan Abkır, Belgrad, Gümülcine, İştîp, Moton, Mostar, Rodos, Siroz, Üsküp, Yenice, Yenişehir gibi Rumeli şehirleri adına da şehregiz yazılmıştır. Bunlardan Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki önemli kültür ve ticaret merkezlerinden biri olan Siroz hakkında yazılan iki şehregizden biri, XVI. yüzyıl şairlerinden Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'ye aittir. Diğer Siroz şehregizinin ise müellifi bilinmemektedir. Eserin bilinen tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 818 (v. 74a-78b)'de kayıtlıdır. 28 güzelin üçer beyitle tasvir edildiği şehregiz, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup 105 beyitten ibarettir. İçerisinde şehir tasviri bulunmayan Siroz Şehregizi'nde, güzeller tasvirine ağırlık verilmiştir. Bu makalede, şairi bilinmeyen "Şehr-engîz-i Siroz"un muhteva incelemesi yapılarak transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Siroz, şehregiz, şehir, Rumeli, klasik Türk şiiri.**A shehregiz of Siroz by an unknown poet****Abstract**

Rumelia occupies a vast and important place in classical Turkish poetry both due to its geography and the numerous poets raised there. With their unique understanding and characteristic of poetry, Rumelian poets have contributed greatly to classic Turkish poetry. Şehregiz is a genre of poetry that first emerged in Ottoman literature in the 16th century and continued its existence until the 18th century. The genre is written in honor of the beauties of a city and particularly the beautiful young men of the guilds. The first of its kind was written by Rumelian poet Priştineli Mesîhî for Edirne province. Following Mesîhî, many poets have written şehregiz poems to honor various cities. Rumelian cities such as Abkır, Belgrade, Komotini, Shtip, Moton, Mostar, Rhodes, Siroz (Sérres), Skopje, Yenice, Yenişehir and particularly Bursa, Edirne and Istanbul, all of which served as capitals of the Ottoman State in various periods and had socio-cultural and economic importance, were among the cities about which şehregiz poems were written. One of two şehregiz poems about Siroz, an Ottoman center of culture and trade in Rumelia, was written by Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî, a

¹ Bu çalışma, 06-09 Aralık 2018 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen Uluslararası İnsan Çalışmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Iğdır/Türkiye), drykaraca86@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3124-5978 [Makale kayıt tarihi: 06.08.2019-kabul tarihi:20.09.2019; DOI: 10.29000/rumelide.618985]

poet who lived in the 16th century. The author of the other şehrengiz is not known. The only known copy of the work is registered at Istanbul University Library with number TY 818 (v. 74a-78b). This şehrengiz, in which 28 beautiful young men of the guilds are depicted, each in three couplets, is written in the mathnawi poetic form, and consists of 105 couplets in total. The focus of this work, which contains no city depiction, focuses on the depiction of beautiful young men. This article presents a content review of the “şehr-engiz-i Siroz”, the author of which is unknown, along with its transcribed text.

Keywords: Siroz (Sérres), shehrengiz, city, Rumelia, classical Turkish poetry.

Giriş

Rumeli, Osmanlı Devleti'nin Balkan yarımadasına verdiği coğrafi isim ve bu bölgeyi içine alan eyalete denilmektedir. Bizanslıların kendileri ve ülkeleri için kullandıkları Romaioi, Romania kelimeleri İslâm dünyasında onların Rum, Doğu Roma İmparatorluğu ülkesinin de “bilâdü'r-Rûm” veya “memleketü'r-Rûm” şeklinde tanınmasına yol açmış, bu tabirler, Anadolu'nun Türk-İslâm hâkimiyeti altına girmesinden sonra Rum ismiyle Bizans idaresinde bulunmuş Anadolu'yu gösteren bir coğrafi ad olarak yaygınlaşmıştır. Batılı seyyahlar, XIII. yüzyılda Türkler'in idaresindeki Anadolu'ya Turquemenie (Turquie) ve Bizans İmparatorluğu'na tâbi yerlere Romanie (Romania) diyorlardı. Nihayet bu tabir, daha ziyade Ortodoks Yunan mezhebinin hâkim bulunduğu Balkan yarımadasını ifade etmeye başladı. Osmanlı Türkleri, Balkanlar için Rum-ili adını Romania'dan aldılar ve Anadolu'ya karşı denizin ötesinde Bizanslılar'dan fethettikleri bölgeler için kullandılar (İnalçık, 2008: 232). Yani Osmanlı'nın Avrupa'da fethettiği Trakya'dan Balkanlara kadar uzanan bölge, Rumeli olarak bilinmektedir. Rumeli'ye bazen Balkanlar da denilir. Fetih hareketlerine bağlı olarak Rumeli'nin sınırları sürekli değişmiş, XVII. yüzyıldan itibaren ise sınırlar daralmaya başlamış ve Balkan Savaşları'ndan sonra Rumeli'deki topraklarımız, bugünkü sınırlara gelmiştir (Çeltik, 2009: 805).

Osmanlı'nın Avrupa'daki kısmı olan ve Rum-ili (Rumeli) olarak da zikredilen Balkanlar'ın fethi ve iskânıyla birlikte, Edirne, Gelibolu, Saraybosna, Siroz (Serez), Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selânik, Sofya ve Belgrad gibi şehirler, kısa sürede önemli birer kültür ve sanat merkezi olarak değer kazanır (Çeltik, 2009: 805). Rumeli'nin kültürel açıdan ne denli gelişmiş olduğu Âşık Çelebi'nin,

“Rivayet olunur ki Prizren'de oğlan doğsa, adından mukaddem mahlas korlar. Yenice'de doğan oğlan, etmege papa diyecek vakt Fârsî söyler. Priřtine'de oğlan doğsa, diviti belinde doğar dirler. Binâ'en-âlá-zâlık, Prizren şair menbai ve Yenice Fârsî ocadı ve Priřtine kâtib yatağıdır.” (2010: II/904)

sözleri açıklamaktadır. Rumeli şairleri, “Rumeli coğrafyasını işleme, şehrengiz türünü icat etme, hece vezniyle şiir yazmayı başlatma ile gerçek sevgili ve âşık tiplerini ele alma” gibi bazı noktalarda klasik Türk edebiyatına yeni bir yön vermiş ve önemli katkılar sağlamışlardır (Çeltik, 2009: 806).

şehrengiz, klasik Türk edebiyatında XVI. yüzyılda ortaya çıkan, XVIII. yüzyılda sona eren bir şehrin güzellikleri ile daha çok güzellerini anlatan manzum bir edebi tür olup ilk örneği, Priştineli Mesîhî tarafından Edirne hakkında yazılmıştır. Edebiyatımızda şehrengizler gazel, terakib-i bend, muhammes gibi farklı nazım şekilleriyle yazılmakla birlikte çoğunlukla mesnevi nazım şekliyle aruzun “*Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ûlün*” kalıbıyla kaleme alınmıştır. şehrengizler genellikle münacat bölümüyle başlar, daha sonra sebab-i telif, şehir tasviri ve asıl konunun işlendiği bölüm (güzeller tasviri) ile devam eder ve hatime bölümüyle sona erer. şehrengizin münacat bölümünde şair, namaz oruç gibi kulluk görevlerini yerine getirmeyip güzellerin peşinden koştuğunu söyleyerek pişmanlığını dile getirir ve

Allah'tan kendisini affetmesini ister. Şehregizi yazma sebebini açıkladığı sebeb-i telif bölümünden sonra şair, şehir tasviri bölümüne geçer ve şehrin genel, coğrafi, tarihî, mimari özellikleri ile şehir halkının özelliklerini anlatır. Şehregizin güzeller tasviri bölümünde ise şair, şehrin güzellerini meslek, isim, lakapları etrafında tasvir eder ve güzellere hayır duasında bulunduğu hatime bölümüyle eserini tamamlar. Şehregizlerdeki güzellerin çoğunluğu esnaf sınıfından erkekler olup sadece Azîzî'nin İstanbul şehregizinde 50 kadın güzel anlatılmıştır (Karaca, 2018b: 1-2, 4-5, 9, 20-21). Şehregizlerde şairler, doğup büyüdüğü, bir süre yaşadıkları veya gördükleri şehirleri, doğal, tarihî, mimari güzellikleri ve güzellileri şiirlerinde anlatırlar.

Klasik Türk şiirinde şehregiz, Mesîhî'den sonra çok rağbet görmüş ve birçok şair tarafından çeşitli şehirler hakkında şehregiz yazılmıştır: Zâtî, Edirne³ (1512); Kâtib, İstanbul ve Vize⁴ (1513); Taşlıcalı Yahyâ, İstanbul⁵ ve Edirne⁶ (1523'den sonra); Lâmi'î, Bursa⁷ (1523'den sonra); Hayretî, Belgrad⁸ ve Yenice⁹ (1521'den sonra) gibi. Mevcut bilgilere göre XVI. yüzyılda 58, XVII. Yüzyılda 10, XVIII. yüzyılda 7 şehregiz kaleme alınmıştır. Bunlar dışında ayrıca şehregiz özelliği taşıyan eserler de bulunmaktadır: Tâci-zâde Cafer Çelebi'nin Heves-nâme¹⁰; Enderunlu Fazıl'ın Defter-i Aşk¹¹, Hûbân-nâme, Zenân-nâme¹², Çengi-nâme¹³ gibi (Karaca, 2018b: 13-20). Bu eserlerle birlikte edebiyatımızdaki şehregiz sayısı 92'ye çıkmaktadır. Hangi şehre yazıldığı bilinmeyen şehregizler olmakla birlikte mevcut bilgilere göre 31 ayrı şehir hakkında yazılan bu 92 şehregiz ve şehregiz benzeri eserin 22'sinde 14 Rumeli şehri¹⁴ konu edilmektedir:

Şehir Adı	Müellifi	Telif Tarihi	Şehregiz Adı
Abkr	Za'fi-i Gülşenî	16. yy	Şehr-engîz-i Âbkr ¹⁵
Belgrad	Hayretî	1521'den sonra	Şehr-engîz-i Belgrad ¹⁶
Gümülcine	Dürri	17. yy	Şehr-engîz-i Gümülcine ¹⁷
İştîp	Za'fi-i Gülşenî	1540	Şehr-engîz-i Şehr-i İştife ¹⁸

³ Derya Karaca (2018a), "Zâtî'nin Edirne Şehregizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, Şubat, C. 11, S. 55, s. 114-136.

⁴ Hasan Kaya (2015), "Kâtib Davud'un İstanbul ve Vize Şehregizi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/12, Summer, s.631-686.

⁵ Mehmed Çavuşoğlu (1969), "Taşlıcalı Dukakin-zade Yahya Bey'in İstanbul Şehregizi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Ağustos 1969, C.XVII, s.73-108

⁶ Mehmed, Çavuşoğlu (1977), "Şehregiz-i Edirne", *Yahya Bey: Divan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, s. 227-243.

⁷ Mustafa İsen, H. B. Burmaoğlu (2011). *Bursa Şehregizi (Lâmi'î Çelebi)*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., Bursa; Nuran Tezcan (2001), "Güzele Bir Şehregizden Bakış", *Türkoloji Dergisi*, C.I, (XI), s. 161-194.

⁸ Mehmed Çavuşoğlu (1973-1974), "Hayretî'nin Belgrad Şehregizi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.II-III, s.325-356.

⁹ Mehmed Çavuşoğlu (1975-1976), "Hayretî'nin Yenice Şehregizi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.IV-V, s. 81-100.

¹⁰ Necati Sungur (2006), *Tâci-zâde Cafer Çelebi, Heves-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*, TDK Yay., Ankara.

¹¹ Selim S. Kuru (2005), "Biçimin Kısacasında Bir 'Tarih-i Nev-icad': Enderunlu Fazıl Bey ve Defter-i Aşk Adlı Mesnevisi", A. Festschrift For Şinasi Tekin, Haz. Günay Kut- Fatma Büyükkaracı Yılmaz, İstanbul: Simurg Yay., s. 476-506.

¹² Nebiye Öztürk (2002), *Zenân-nâme Enderunlu Fâzil*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.

¹³ Barış Karacasu (2006), "Bize Çengileri Kıl Rüşen ü Pâk ya da 'Hayra Hezlin Dahi Bir Rehberi Var'", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan III), S.27, s.133-160.

¹⁴ Osmanlı Devleti'nin bugünkü Türkiye sınırları dışında kalan Rumeli şehirleri dâhil edilmiştir.

¹⁵ Abdurrahman Adak (2006), "Za'fi-i Gülşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının İncelenmesi", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Zehra Göre (2015), "Za'fi-i Gülşenî'nin Moton Şehregizi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, C. 2, (4), Kasım, s. 41-57.

¹⁶ Bk. Çavuşoğlu, 1973-1974: 325-356.

¹⁷ İlyas Yazar (2007), "Dürri'nin Şehregizinden Gümülcine'ye Bakış", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring., s. 770-789.

¹⁸ Bilal Çakıcı (2010), "The Shahrangiz of Shtip by Za'fi", *International Journal of Central Asian Studies*, Volume 14, Korea, s. 95-107.

	Maksadî	16. yy	Şehr-engîz-i İştîp ¹⁹
Kara Ferye	Garâmî	16. yy	Şehr-engîz-i Kara Ferye ²⁰
Mostar	Hacı Derviş	1630-31	Şehr-engîz-i Mostar ²¹
Moton	Za'fi-i Gülşenî	16. yy	Şehr-engîz-i Moton ²²
	Dürri	17. yy	Şehr-i Motona İrsâl Olunan Şehr-engîzdür ²³
Podgorica ve İškodra	Cemî ²⁴	19. yy	-
Rodos	Sânî	16. yy	Şehr-engîz-i Rodos ²⁵
Siroz	Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî	16. yy	Şehr-engîz-i Siroz ²⁶
	Adı Bilinmeyen Şair	?	Şehr-engîz-i Siroz
Üsküp	Üsküplü İshâk Çelebi	16. yy	Şehrengiz-i Mahbûbân-ı Vilâyet-i Üsküb ²⁷
Yenice	Hayretî	16. yy	Şehr-engîz-i Yenice ²⁸
	Usûlî	16. yy	Şehrengiz-i Yenice ²⁹
	Za'fi-i Gülşenî	16. yy	Şehr-engîz-i Şehr-i Yenice-i Vardar ³⁰
	Maksadî	16. yy	Şehr-engîz-i Yenice ³¹
Yenişehir	Bursalı Rahmî	16. yy	Şehr-engîz-i Yeni-şehir Rahmî Efendi Fermâyed ³²
	Vahid Mahtûmî	18. yy	Lâle-zâr (Yenişehir-i Fenâr Şehrengizi) ³³
	Yenişehirli Avnî Bey	19. yy	Der-Vasf-ı Yenişehir-i Fenâr ³⁴

Tablo 1: Rumeli Şehrengizleri

- ¹⁹ Murat Öztürk (2014), "Maksadî'nin Yenice ve İştîp (İştîb) Şehrengizleri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, (25), s. 51-80.
- ²⁰ Aşık Çelebi (2010), *Meşarî'ü's-Şu'arâ*, Haz. Filiz Kılıç, 3 Cilt İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınevi, s.1628.
- ²¹ Beyhan Kesik (2010), "Yeni Bir Nüşadan Hareketle Hacı Derviş'in Mostar Şehrengizi", *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer, s. 368-399.
- ²² Zehra Göre (2015), "Za'fi-i Gülşenî'nin Moton Şehrengizi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, C. 2, (4), Kasım, s. 41-57.
- ²³ İlyas Yazar (2009), "Dürri'nin Moton Şehr-engîzi", *Erdem Dergisi*, (55), s. 175-190.
- ²⁴ Cemî'nin Destan-ı Karadağ adlı eseri içinde Podgorica ve İškodra şehirlerini anlatan bazı bölümler bulunmaktadır. Bu bölümler şehrengiz özelliği taşımaktadır (Çağlayan, 2013).
- ²⁵ Yaşar Aydemir (2001), "Sanî'nin Rodos Şehrengizi", *Türk Kültürü*, S. 455, s.167-174.
- ²⁶ Lokman Turan (2011), "Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengizi", *İSAM Osmanlı Araştırmaları*, S. XXXVII, s. 49-76.
- ²⁷ Metin Akkuş (1987), Türk Edebiyatında Şehr-engîzler ve Bursa Şehr-engîzleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum; Murat Keklik (2014), Üsküplü İshâk Çelebi Divan (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin), Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkoloji Ana Bilim Dalı, Bişkek.
- ²⁸ Bk. Çavuşoğlu, 1975-1976: 81-100
- ²⁹ Mustafa İsen (1988), "Usulî'nin Yenice Şehrengizi", *Türk Kültürü Araştırmaları (Mehmed Kaplan İçin)*, s.131-148; Mustafa İsen (1997), "Usulî'nin Yenice Şehrengizi", *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara, s.421-442.
- ³⁰ Bilal Çakıcı (2008), "Za'fi'nin Vardar Yenicisi Şehr-engîzi", *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Şinasi Tekin Hatıra Sayısı III, Volume 32/1, s.169-193.
- ³¹ Bk. Öztürk, 2014: 51-80.
- ³² Mustafa Erdoğan (2012), "Bursalı Rahmî ve Yenişehir Şehrengizi", *Erdem Dergisi*, sayı 63, s.89-125.
- ³³ Bahattin Kahraman (1995), "Vahid Mahtûmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni" Cilt 1-2, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ³⁴ Lokman Turan (1998), "Yenişehirli Avnî Bey Divânı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 581-586.

Siroz Şehregizi

Yunanistan'ın kuzeydoğu kesiminde tarihî bir şehir olan Siroz, Osmanlı'nın Rumeli'deki önemli ticaret ve kültür merkezlerinden biridir. Siroz, Yunanistan'da Doğu Makedonya'da Nestos (mesta Karasu) ve Strymon (Struma/Karasu) nehirleri arasındaki ovada Menoikion Dağı'nın (Çayırılı Balkan) eteklerinde denizden 70 metre yükseklikte yer almakta olup Yunanca Serres, Türkçe Siroz ve daha çok Serez olarak adlandırılmıştır (Balta, 2009: 556). Evliyâ Çelebi, Siroz Kalesi'nden bahsettiği yerde Siroz adı hakkında şu bilgileri verir:

“İsim verilme sebebi budur; Yunan dilinde ismi Bikadobor'dur. Gazi Hüdâvendigâr bu kaleyi kuşatıp nice yerden bu kaleyi yıknca, Müslüman gaziler “Si-rûz, yani bugünkü gün yürüyüş etsinler” deyince yürüyüş edip fetholdüğünden ismine Si-rûz derler, yani bugünkü gün kalesi derler, ama halk dilinde bozulmuş hâli kullanıldığından Serez derler.” (2016: 8/68).

Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûsü'l-A'lâm*'da verdiği bilgiye göre Siroz, Selanik vilayetini oluşturan üç sancaktan biri olup sancağın merkezidir. Dağlık bir arazi üzerinde yer alan Siroz'un suyu ve havası latiftir; ancak Tahyanos Gölü'nün bataklıkları yazın sıtma hastalığına sebep olur. Bu gölün etrafında güzel bahçeler ve dağ eteklerinde ağaçlık mesirler vardır. Siroz'un toprağı çok verimli ve bereketlidir (1308: IV/2755).

Evliyâ Çelebi, Siroz'un büyük ve süslü bir şehir olduğunu ise şu sözlerle anlatır:

“Evvêlâ bu büyük şehrin yan yana üçer ve dörder araba sığar geniş caddeleri iri ve beyaz taşlarla döşeli kaldırımlıdır. Her köşe başında akan çeşmelerin hayat suları taşıp çarşı pazarın sokakların sağında solunda sular akıp güzellik pazarı içinde, bazı caddelerde ve nice meydanlarda çeşit yüksek ağaçlar, salkımsöğütler, üzüm asmaları ve uzun serviler ile Acem hıyabanı gibi olmuş, gölgelik ve süslü bir güzel şehirdir ki Rumeli diyarında asla benzeri yoktur. Genellikle kâfiristanın Donkarkız, Danimarka, Lonçat, Amsterdam ve Kaşa adlı şehirleri böyle çeşit çeşit ağaçlarla süslü bakımlı şehirlerdir. Bu Siroz da İslâm şehirleri içinde gayet süslü büyük beldedir.” (2016: 8/73).

Klasik Türk edebiyatında Siroz hakkında iki şehregiz yazılmıştır. Bu iki Siroz şehregizinden biri Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'ye aittir. Mesnevi nazım şekliyle aruzun “*Mefâ'ülün/Mefâ'ülün/Fe'ülün*” kalıbıyla “*Şehr-engîz-i Siroz*” adıyla yazılan eser, 179 beyitten ibarettir. Şehregiz, “*giriş, münacat, hasb-ı hâl, gece ve gündüz tasviri, Siroz ve güzeller tasviri, hatime*” bölümlerinden oluşmaktadır. Eserinin giriş bölümünde bu şehregizi, şairlik iddiasında bulunmak için yazmadığını, amacının güzelleri övmek ve okuyup dinleyenlerden dua almak olduğunu dile getiren şair, işinin gücünün güzel sevmek olduğunu, aşk ateşiyle Rumeli'de gezmedik yer bırakmadığını, zamanın müstesna güzellerini gördüğü halde bir teselli bulamadığını söyler. Daha sonra gece ve gündüz tasviri yapan şairin yolu, adına Siroz denilen hoş, gönül çeken, güzel ve gönül aydınlatan bir şehre düşer. Bu övgü dolu sözlerle şehir tasviri bölümüne geçen şair, Siroz'un havası, suyu, konumu, yaylaları, akarsuları, binaları, Siroz halkı ve güzelleri hakkında bilgi verir. Siroz'un suyu kevser, havası cennet rüzgârıdır. Her köşesi nimet ve ekinlerle dolu olan Siroz, sanki İstanbul'un bir mahallesidir. Rumeli'nin yüz suyu olan Siroz'un binaları, yedi göğe meydan okur; güzelleri cennet hurilerini kıskandırır. İçi peri yüzlülerle dolu olan Siroz, nehir kenarı ve yeşillik bir alana kurulmuştur. Yaz aylarında Siroz halkı, yaylaya çıkma arzusunda olurlar. Bu dünya yaratıldığından beri Siroz'un yaylası gibi süslü, güzel başka bir yer görülmemiştir. Bu yaylalar, soğuk ve coşkun akan pınarlarıyla insana hayat veren birer âb-ı hayâttir. Siroz halkı, işrete düşkün, birbirleriyle yakın ve samimi ilişkileri olan, hoş ve güzel ahlaklı, nazik, nüktedan, iyiliksever, mert ve yüce şanlı kimselerdir. Güzeller tasvirine geçmeden önce Cemâlî, Siroz'un önde gelen bu kişilerinden bazılarının kendisinden gizli bir hazine olan, dünyanın makbul bir sevgilisi olan, inciler saçan bu süslü Siroz hakkında hoş bir şehregiz yazmasını istediklerini söyler. Kendisinden istenileni yapmaya karar

veren şair, Siroz'daki bütün güzelleri seyrettiğini, hepsini seçtiğini, şirinlik ve güzellik defterinin dolduğunu, her dükkân ve çarşının peri yüzlü gencecik güzellerle dolu olduğunu fakat kendisinin tasvir edeceği güzellerin dünyanın en saygın ve meşhurları olduğunu belirtir. “*Ser-defter-i Hûbân*” başlığı ile güzeller tasvirine geçen şair, 24 güzelden ilk üç güzeli beş, sonuncu güzeli yedi, diğerlerini ise üçer beyitle tasvir eder. Eserde, sipahilik, hasiblik, kazzazlık, takyacılık, bakkallık, çıkırcılık, debbağlık, kirbasilik, şekercilik ve serraçlık o dönemde yapılan meslekler olarak karşımıza çıkar. Güzeller tasvirinden sonra on beyitlik “*Hâtimetü'l-Kitâb*” başlıklı bölümde şair, güzeller ve eseri için dua ederek şehrengizini sonlandırır. Eser, Lokman Turan tarafından “*Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengîzi*” (2011: 53-76) başlığıyla yayımlanmıştır.

Siroz hakkında yazılan diğer şehrengiz ise adı bilinmeyen bir şaire aittir. Yazılış tarihi belli olmayan eserin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 818 numaralı 74a-78b varakları arasında bulunmaktadır. Bu nüshaya göre eser, 105 beyittir. Şehrengiz, mesnevi nazım şekliyle aruzun “*Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ülün*” kalıbıyla yazılmıştır. İçerisinde şehir tasviri bulunmayan şehrengiz, “*giriş, güzeller tasviri ve hatime*” bölümlerinden oluşmaktadır. Şair, şehrengizinde Siroz'un herhangi bir coğrafi, tarihî veya mimari özelliğine yer vermemekle birlikte şehrengizin Siroz hakkında olduğunu eserin giriş bölümündeki Siroz'un gelişip güzelleşmesini, güneş gibi etrafı aydınlatan güzelleriyle meşhur olmasını dile getirdiği beytinde de belirtmiştir:

Husûsâ şehir-i Siroz ola ma'mûr
Güneş yüzüleryle ola meşhûr (b/10)

Şehrengizde bölümleri belirten herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Eser, 13 beyitlik giriş bölümüyle başlar. Şehrengize perişan haldeki âşığa seslenerek başlayan şair, ilk dört beyitte âşığın aşk yüzünden çektiklerini ve acizliğini anlatır. Sevgilinin derdiyle aklını kaybeden âşık, aşk şarabıyla kendinden geçmiş ve bu dünyada kendini unutmuştur:

Elâ ey 'âşık-ı şûrîde-meşreb
Sirişti 'aşk u sevdâdan mürekkeb
[...]
Özinden bî-haber 'aklı perîşân
Şarâb-ı 'aşkla ser-mest ü hayrân (b/1, 3)

Daha sonra şair, sarhoşlar içinde dertten rezil olanı, muhabbet ehlinin değersiz kölesini, gençlere düşkün olanları, ihtiyarların yüzüne bakmayanları, ayıplanmaları duymayan, bir an bile elinden kadehi bırakmayanları vereceği öğüdü can kulağı ile dinlemeye çağırır ve onlara bahar geçmiş, sonbahar gelmiş olsa da en azından sonbaharın kıymetini bilmelerini öğütler:

Harâbâtîlerün rüsvâ-yı gâmi
Muhabbet ehlinün kem-ter gulâmı

Ölümlüsi olan her nev-cüvânun
Yüzine bakmayan zâl-i zamânun

Kulaha koymayan ta'n-ı 'avâmı
Elinden komayan bir lahza câmi

Gel imdi pendümi cânile gûş it
Dem-i köhne bahâr irişdi cûş it

Bahâruñ n'ola geçdiyse zamânı
Geçürme bâri gel devr-i hazânı (b/5-9)

Sözlerine Siroz'un bayındır olmasını ve güzelleriyle meşhur olmasını istediğini söyleyerek devam eden şair, âşık vasfında kendisine seslenerek güzellerden her birinin övülmeye layık olduğunu, onları vasfetmesini, sözlerini kısa tutarak itibar görmesini, güzellerin vasıflarını anlatmaya ve melekler adını yazmaya başlamasını söyler:

Husûsâ şehir-i Siroz ola ma'mûr
Güneş yüzlüleriyle ola meşhûr

Niçün vasf itmeyesin anı 'âşık
Olupdur medhe her vechile lâyıık

Velikîn muhtasar eyle kelâmuñ
Anuñla mu'teber eyle kelâmuñ

Güzeller vasfını takrîre başla
Melekler adını tahrîre başla (b/10-13)

Bu beyitlerle şair, şehregizi yazma sebebini dile getirir ve güzeller tasvirine geçiş yapar. Eserde, güzellerin övgüsü 14. beyitten itibaren başlar ve 97. beyte kadar sürer. Bu bölümde 28 güzelden her biri üçer beyitle tanıtılmıştır. Şair, şehregiz geleneğine uyarak şehrin 28 güzelini biri dışında ya meslek ya baba adı/lakabı/mesleği ya da sadece isim veya lakabını vererek tavsif etmiştir. Eserde sadece üç güzelin tasvirinden önce başlık kullanılmıştır: Yeniçeri-zâde Mehemed Kâtib (b.86-88), Akçelü Mustafa Çelebi-zâde (b.89-91), Berber Ahmed (b.92-94). Şehregizde 8 güzel mesleğiyle, 10 güzel baba adı/lakabı/mesleğiyle, 8 güzel sadece ismiyle, 1 güzel lakabıyla tanıtılmış; 1 güzel hakkında ise herhangi bir bilgi verilmemiştir:

Mesleği verilenler: Sipâhî, Kazzâz Hüseyin, Sipâhî Mustafâ, Başmakçı İsâ, Başmakçı Ahmed, Yeniçeri-zâde Kâtib Mehemed, Berber Ahmed, Berber

Baba adı/lakabı/mesleği verilenler: Rüstem oğlu, Eşekci-zâde, Mûtâf-zâde, Derzi-zâde Hasan Bâlî, Güreldi-zâde, Tarak Voyvoda oğlu, Ebrî Bâlî oğlu Mehemed, Ferhâd-zâde, Acem-zâde, Akçelü-zâde Mustafâ.

İsmi verilenler: Halîl, Yahyâ, Dâvud, Dervîş Bâlî, Memi (Kazzâz Hüseyin'in kardeşi), Alî, Celîl, Mehemed Şâh.

Lakabı verilenler: Ak Gül Mehemed Şâh.

Şehrengizinde güzeller tasvirinden sonra 8 beyitlik hatime bölümüne geçen şair, güzellerin övgüsünü bitirdiğini, eksikleri olabileceğini ama ilim ehlinin hatalarını düzeltmesini ümit ettiğini, yeteneği olmadığını fakat gücünün yettiğince eserini yazdığını söyleyerek eserindeki eksiklerin hoş görülmesini ister. Şarap ve güzel konusunda iradesine hâkim olamayan, bütün varını güzeller yoluna feda etmeye razı olan, her türlü arzu ve isteğinden vazgeçmesine rağmen güzellerden vazgeçemeyen, makam ve itibarda gözü olmayan şair, Allah'tan güzelsiz kalmamayı diler ve tek arzusunun güzellerden birine kavuşmak olduğunu söyleyerek şehrengizini tamamlar:

Kusûrını ide ıslâh yir yir
 Yahûd ol semtine olmaya nâzır
 [...]

 Mey ü mahbûba yokdur ihtiyârum
 Fedâdur yollarına cümle varum
 [...]

 Gerekmez baña hergiz 'izz ü câhı
 Beni bunlarsuz itme yâ İlâhî

Beni yâ Rab birine eyle kâdir
 Budur senden murâdum evvel âhir (b/100, 102, 104 -105)

Şehrengizde güzeller, biri dışında adı, lakabı, mesleği veya baba adı/lakabı/mesleğinden herhangi biri genellikle ilk beyitte verilerek diğer beyitlerde de bunlar etrafında oluşan kelimelerden yararlanılarak tasvir edilmiştir. Eser, bu yönüyle şehrengiz türünün yapısına uygunluk göstermektedir. Şehrengizinde güzelleri “kamer-veş, perî-zâd, âfet, şîve-ger, sanem” gibi sıfatlarla niteleyen şair, klasik Türk şiirindeki ideal güzel anlayışıyla güzellerin fiziksel özelliklerini de “gonce-dehân, perî-rû, sîmîn-beden, semen-had, serv ü sîm endâm” gibi benzetmelerle anlatmıştır.

Şehrengizde Hüseyin adlı güzelin mesleği kazzazlıktır. Kazzaz, ham ipeği işleyip iplik ve ibrişim haline getiren, ipek satan, ipekçi anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2013: 575). İpekçi Hüseyin'in tasvirinde de “**bükme, döğme, iliğine geçmek, yara (dügme deliği, ilik), ebrişim**” gibi ipekçilikle ilgili kelimelere yer verilmiştir. Eskiden düğmelerin önemli bir kısmı iplikle örülerek yapıldığı için ipekçiler, ibrişimden örülmüş düğmeler yapıp satıyorlardı (Şen, 2002: 68). Geçmişte şimdiki sahaf ve madenî düğmeler yerine ipekle işlenmiş olanları kullanılmaktaydı. Günümüzde de bazen elbiselere kendi kumaşından düğme ördürülmektedir (Onay, 2013: 230). Şair de güzelin tasvirinde ipekle düğme yapımını, ibrişim, iplik ve düğmenin geçtiği iliği vurgulamıştır:

Hüseyin adı birisi dahı **kâzzâz**
 Belüm **bükdi** benüm yâr-ı tannâz

İşi uşşâkı **dögme** söğme anuñ
İliğine geçübdür ben gedânüñ

Esîr-i kâküliyüm dime zinhâr
 Getürmez **yaraya ebrişim** ol yâr (b/50-52)

Şair, sevgilinin aşkından belinin bükülmesi ile ipeğin bükülerek işlenmesine, güzelin yaptığı eziyetlerin etkisini ifade ettiği “iliğine geçmek” deyiimiyle ipektan düğme yapımına ve düğmenin geçtiği ilige, güzelin tel tel olan kâkülüyle de ibrişime gönderme yapmıştır.

Güzellerden Yeniçeri oğlu Kâtip Mehemmed’in tasvirinde de “**hat, hâme, mürekkeb, kitâbet, yazmak, kitâb etmek**” gibi mesleğine gönderme yapan kavram ve ifadelere yer verilmiştir. Yasemin yüzlü Yeniçeri oğlu Mehemmed güzel yazı yazmayı istemektedir. Bu şeker dudaklı, güzel yazı yazarken kullanır mı bilinmez ama şairin kirpiği ona kalem, kanı da mürekkeptir. Şair, kâtipliği bildiğini söylediği gönlünden, güzelin sahip olduğu özellikleri yazıp kitaplaştırmasını ister:

Biri **Yeñiçeri oğlu Mehemmed**

Olupdur tâlib-i **hat** ol semen-had

Müjem **hâme** aña kanım **mürekkeb**

Yazar mı kanı andan ol şeker-leb

Bilürsün sen dahı ey dil **kitâbet**

Anuñ vasfını **yazup bir kitâb et** (b/86-88)

Şair kirpiklerini şekil olarak kaleme, kanını da kırmızı rengi bakımından mürekkebe benzetmiştir. Son beyitte güzelin mesleğiyle ilgi kurularak “kitâbet” ve “kitâb et” kelimeleriyle cinas yapılmıştır.

Şehreizizde baba mesleğiyle tanıtılan güzellerden biri olan Mûtâf-zâde’nin babası keçecilik yapmaktadır. Tiftik keçisi, koyun, tavşan, deve veya lamanın yün veya kılının ısıtılıp dövülmesiyle yapılan kaba ve kalın bir kumaş çeşidi olan keçeden külah, çizme, çorap, terlik, yer döşemesi, kapı perdesi, çadır gibi birçok şey yapılmaktadır (Çeliker, 2011: 1; Koçu, 2015: 156). Keçeci de keçe yapan ve satan kimsedir. Keçeci oğlu, “**mû, çul, kara çul**” gibi babasının mesleğine yapılan göndermelerle tanıtılır. Peri yüzlü keçeci oğlunun belinin düşüncesi şairin vücudunu kıl yapmış; kıl gibi inceltmiştir. Bu yüzden şairin, güzelin saçı sevdasıyla kara çullar giymesine şaşılmalıdır. Şairin âşık gönlü başka bir güzeli istemez; çünkü boş torba ile at tutulmaz:

Biri **Mûtâf-zâde** bir perî-rû

Miyânı fikri kıldı cismümi **mû**

Giyersem n’ola ben **âvâre çullar**

Saçı sevdâsıyla **kara çullar**

Dil-i divâne andan özge bulmaz

Velî boş **torba** ile at tutulmaz (b/38-40)

Divan şiirinde sevgilinin beli incelik bakımından kıla benzetilir. Şair de güzelin belinin inceliği ile kıl arasındaki ilişkiden hareketle güzelin ince belinin düşüncesinin bile âşığı kıl gibi inceltip zayıflattığını dile getirmiştir. “Âvâre” kelimesi ise “âşık, düşkün, kendinden geçmiş” anlamına gelmekle birlikte tekstilde “astar, gösterişsiz elbise” gibi anlamlara da gelmektedir (Şentürk, 2016: 418). Şair de güzelin anlatımında “âvâre” kelimesini her iki anlama gelecek şekilde tevriyeli kullanmıştır. Çul “kıldan yapılan kalın dokuma” anlamına gelmekle birlikte “giyim, giysi” anlamına da gelir (TDK, 2011: 570). Şair de

güzelin baba mesleğiyle ilişkili olarak aşk yüzünden perişan bir hale geldiğini, eski püskü elbiseler giydiğini “âvâre çullar giyersem” şeklinde ifade etmiştir. Aynı beyitte “saç, sevda ve kara çul” kelimeleri arasında siyah renk bakımından ilgi kuran şair, güzelin saçlarının aşkı/siyahıyla kara çullar giymesinde şaşılacak bir durum olmadığını söyler. Zaten çul, divanelikle özdeşleşmiştir. Atların yem yediği torbanın keçeden yapılmasından hareketle son beyitte şair “çıkarı olmadan bir kimsenin bir yere bağlanamayacağı, özveride bulunmadan istenilen şeyin elde edilemeyeceği” anlamına gelen “boş torba ile at tutulmaz” atasözünü kullanmıştır (Aksoy, 2013: 205). Bu atasözünün hikâyesi ise eskiden başıboş atları yakalamak için içi arpa dolu torbalar kullanılmasına dayanmaktadır. Bu torbalar atlara yaklaştırılarak atlar kafalarını torbanın içine soktukları an yakalanırmış.

Kelime olarak Allah yolunda alçakgönüllüğü ve fakirliği kabul eden kimse anlamına gelen derviş, bir tarıkata bağlı olan kişi; abdâldır (Devellioğlu, 2013: 200, 224). Şehrengizdeki Derviş adlı güzel de “**esrâr, hayrân, abdâl, perîşân-hâl, tekye-i ‘âşk**” gibi dervişliğe çağrışım yapan kelime ve tabirlerle tasvir edilmiştir. Sır kelimesinin çoğulu olan esrar, abdal ve kalenderî denilen batınî dervişler arasında yaygın olarak kullanılan bir maddedir. Esrar içilen yerlere de tekke denilmektedir. Hayran kelimesi ise hayret makamındaki hale işaret eder (Şahin, 2011: 356). Dervişlerin özelliklerinden biri de saçlarını ya kazıtmaları ya da uzatmaları, örmeleri veya topuz yapmalarındır (Göre, 2015: 47):

Biri **Dervîş Bâli** âfet-i cân

Lebi **esrar**ına ‘uşşâk **hayrân**

Ezelden ‘aşkınun **abdâli**dur dil

Saçı gibi **perîşân-hâli**dür dil

Kabûl itse eger benden dahı cân

Olurdum **tekye-i ‘âşk**ında kurbân (b/32-34)

Sade bir dille kaleme alınan şehrengizde “boş torba ile at tutulmaz (b. 40)” atasözü ve “kendini unutmak (b.4), yüzüne bakmamak (b. 6), kulağa koymamak (b.7), kurban olmak (b. 16, 34, 67), derdine derman olmak (b. 21), yoluna baş koymak (b. 35), elden gitmek (b. 45), belini bükmek (b. 50), iliğine geçmek (b. 51), bir içim su (b. 53), can yakmak (b.56), kıyamete kadar (b. 60), teselli etmek (b. 66), helak etmek (b. 71), ele girmek (b. 72), başı göğe ermek (b. 72), vücuda gelmek (b.81), yüz döndürmek (b. 94)” gibi deyimlere yer verilmiştir.

Şehrengiz içinde özellikle güzeller tasviri bölümünde cinash kullanımlar yer almaktadır:

Görüp âyîne-i kalbün **cilâsın**

Göründi bana ol yâr-ı **cilâsın** (b/57)

Bilürsün sen dahı ey dil **kitâbet**

Anun vasfını yazub bir **kitâb et** (b/88)

Keserse tıgle başun o **server**

Yüzün döndürme andan cân u **ser ver** (b/94)

Şehregizde dönemin mutfak kültürüne dair de palude tatlısı geçmektedir. Palude, Türkçe “pelte”, Arapça “fâlûzec”, Farsça “süzülmüş, inceltirilmiş” anlamına gelen “pâlûda” veya “pâlûze”den gelmektedir. Farklı tarifleri olmakla birlikte günümüz peltesine en çok benzeyen palûze tarifine göre balla nişasta kaynatılır, koyulaşınca buna badem dilimleri ilave edilir ve üzerine şekerli gülsuyu dökülüp yenilir. Ayrıca palûzenin bir çeşit badem ezmesi olduğu ve salep gibi bir içecek olarak tüketildiği de kaynaklarda geçmektedir (Işın, 2009: 204, 208):

Dir idüm cismine **pâlûde** beñzer
Velikin korkarın baña düşe ter (b/49)

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında şehregiz, XVI. yüzyılda ortaya çıkmış ve çok rağbet görmüş, XVIII. yüzyıldan sonra rağbetten düşmüştür. Şairler, doğup büyüdüğü memleketleri, bir süre yaşadıkları veya gördükleri şehirler hakkında şehregiz kaleme almışlardır. “Bursa, Edirne, İstanbul” gibi Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapmış şehirlere şehregiz yazıldığı gibi sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olan “Belgrad, Gümülçine, İştîp, Mostar, Moton, Rodos, Siroz, Üsküp, Yenice, Yenişehir” gibi Rumeli şehirleri adına da şehregiz yazılmıştır. Mevcut bilgilere göre bu Rumeli şehirlerinden Siroz hakkında iki şehregiz kaleme alınmıştır.

Bu çalışmaya konu olan şairi ve yazıldığı tarih bilinmeyen Siroz Şehregizi, Siroz hakkında yazılan iki şehregizden biridir. 105 beyitlik Siroz Şehregizi, şehir tasvirinin bulunmaması dışında hem bölüm tertibi hem de şehrin güzellerini övmesi bakımından türün özelliklerini yansıtmaktadır. Tek nüshası tespit edilen eserde Siroz’un tarihi, coğrafyası veya mimarisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şehregizde daha çok esnaf grubu olmak üzere dönemin mesleklerinden “kazzazlık, başmakçılık, berberlik, keçecilik (mûtâf), terzilik, kâtiplik, sipahilik, voyvodalık, eşekçilik” yer almaktadır. Adı bilinmeyen şair tarafından sade bir dille yazılan Siroz Şehregizi, yazıldığı dönemin meslekleri, halkın isim ve lakap kullanımı hakkında bilgi vermesi bakımından sosyo-kültürel bir değere sahiptir.

Metin**74-a****Mefâilün/Mefâilün/Feülün**

- 1 Elâ ey 'âşık-ı şürîde meşreb
Sirişti 'aşk u sevdâdan mürekkekb
- 2 Ğam-ı cānānla abdāl olmuş
Benüm gibi perîşān-ḥāl olmuş
- 3 Özinden bî-ḥaber 'aklı perîşān
Şarāb-ı 'aşkla ser-mest ü ḥayrān
- 4 Unutmuş kendüzini bu cihānda
Ne evde gönli gibi ne yabānda
- 5 Ḥarābātîlerüñ rüsvā-yı ğāmı
Muḥabbet ehlinüñ kem-ter ğulāmı
- 6 Ölümlüsi olan her nev-cüvānuñ
Yüzine bakmayan zāl-i zāmānuñ
- 7 Kulaḥa koymayan ta'n-ı 'avāmı
Elinden kıymayan bir laḥza cāmı
- 8 Gel imdi pendümi cānile ğüş it
Dem-i köhne bahār irişdi cüş it
- 9 Bahāruñ n'ola geçdiyse zamānı
Geçürme bāri gel devr-i ḥazānı
- 10 Ḥuşuşā şehri Siroz ola ma'mūr
Güneş yüzlüleriyle ola meşhūr
- 11 Niçün vaşf itmeyesin anı 'âşık
Olupdur medḥe her vechile lāyık
- 12 Velikin muhtaşar eyle kelāmuñ
Anuñla muteber eyle kelāmuñ

- 13 Güzeller vaşfını takrîre başla
Melekler adını taḥrîre başla

74-b

- 14 Ḥalîl adı ser-âmed bir kâmer-veş
Ruḥ-ı rengini urdı cāna âteş
- 15 Dil-i virānemi eyler ser-âbād
İder bir Kabe bünyād ol peri-zād
- 16 Olurdum cānla ḳurbānı anuñ
Olaydum bir ğice mihmānı anuñ
- 17 Birisi Rüstemüñ oğlu ol âfet
Dil ü cān kışverini itdi ğāret
- 18 Gözi şāḥib-ḳırān mānend-i Ḥamza
Ya Sām u Ḳahramāndur şan o ğamze
- 19 Eşigi variken ol nev-cüvānuñ
Yüzine baḳanı zāl-i cihānuñ
- 20 Mesîḥā-dem biri bir yār-ı cāndur
Dimem adın anuñ ya'nî filandur
- 21 Helākîdür o dil-dāruñ dil ü cān
Lebi ben ḥastanuñ derdine derman
- 22 O ğonçe cāme-i sebz ile ğüyā
Gelüpdür bir yire Ḥıẓr u Mesîḥā
- 23 Meḥemmed Şāhdur sultān-ı ḥübān
Anuñ ḥükmündedür ḥübān-ı devran
- 24 Laḳap Aḳ Güldür ol ğonçe dehāne
Laḳap göğden inipdür ol cüvāne
- 25 Ser-âmed şimdi oldur şehir içinde
Nazîri yokdur anuñ dehr içinde

75-a

- 26 Biri bir şive-gerdür adı Yahyâ
Leb-i cân-bağışı mürde eyler ihyâ
- 27 İder bir lahzada biñ dürlü şive
Şanasın pür durur bir şişe jive
- 28 Kitâb-ı işveyi itmiş tamâm ol
Olupdur nâz u şiveyle be-nâm ol
- 29 Birisi dâhî Dâvud-ı hoş-elhân
Anuñ fermân-beridür insile cân
- 30 Süleymân dir isem aña yiri var
Hevâ-dârı anuñ niçe perî var
- 31 Olursam n'ola anuñ sine-çâkı
Hilâl ebrusunuñ oldum helâkı
- 32 Biri Dervîş Bâlî âfet-i cân
Lebi esrârına 'uşşâk hayrân
- 33 Ezelden 'aşkınuñ abdâlıdır dil
Şaçı gibi perîşân-hâlidür dil
- 34 Qabûl itse eger benden dağı cân
Olurdum tekye-i 'aşkında qurbân
- 35 Eşekci-zâdedür birisi anuñ
Qoduq başı yolına ol cüvânuñ
- 75-b**
- 36 Qaçan görsem raqîb-i ebterile
Şanuram anı 'îsâdur harile
- 37 Olaldan yâr ağıyâr ol hümâya
Dönüpdür segbana çıkmış sıpaya
- 38 Biri Mutâf-zâde bir perî-rû
Miyânı fikri kıldı cismimi mü
- 39 Giyersem n'ola ben âvâre çullar
Şaçı sevdâsıyla qara çullar
- 40 Dil-i dîvâne andan özge bulmaz
Velî boş torba ile at tutulmaz
- 41 Hasan Bâlî birisi Derzi-zâde
Beni âvâre kılmışdur ziyâde
- 42 Olur yine diyü bî-çâre sine
Şaçın atılma anuñ pâresine
- 43 Görüp miqrâzını dil ıztırârı
Oqur *lâ seyfê illâ zü'l-fiqârı*
- 44 Sipâhîdür birisi bir dilâver
Serîr-i hüsne oldur şimdi server
- 45 Suvâr olsa kaçan ol şeh-suvârum
Gider elden 'inân-ı ihtiyârum
- 46 Dil ü cânım o şâhuñ bendesidür
Qamû halk-ı cihân efgendesidür
- 47 Güreldi-zâde bir sîmîn bedendür
Şanasın Yûsuf-ı gül-pîrehendür
- 76-a**
- 48 Der-âgûş eyleyen ol yâr-ı cânı
Bulur ey dil hayât-ı câvidânı
- 49 Dir idüm cismine pâlüde beñzer
Velîkin qorqarın baña düşe ter
- 50 Hüseyn adı birisi dâhî qazzâz
Belüm bükdi benüm yâr-ı tannâz
- 51 İşi 'uşşâkı döğme söğme anuñ
İligine geçübdür ben gedânuñ

- 52 Esîr-i kâkûliyyüm dime zinhâr
Getürmez yaraya ebrîşim ol yâr
- 53 arındaşı Memi od yâr-ı nâzûk
Bir içim sudur ol dil-dâr-ı nâzûk
- 54 Henüz nev-reste bir şûh-ı cihândur
Şanasın onçe-i bâĒ-ı cinândur
- 55 Güzeller aylı ider aña meyli
O tıfluñ cümlesi olmuş tıfeyli
- 56 Tarak Voyvoda oĒlı ol dilâver
Yaubdur cân u dil mülkin ser-â-ser
- 57 Görüb âyîne-i albûñ cilâsın
Göründi baña ol yâr-ı cilâsın
- 58 İşi dâim anuñ merdânelikdür
Esîri olmama dîvânelikdür
- 76-b**
- 59 Sipâhî Muştafânuñ astasıyum
Esîriyüm şikeste-bestesiyüm
- 60 Eger ben astaya itmezse tîmâr
alurum tâ kıyâmet şöyle bîmâr
- 61 Dilâ sen şaklıya gör tîrin anuñ
Ben aldum boynuma şemşîrin anuñ
- 62 ‘Alî adı birisi pür-şecâat
Velîkin bûsede itmez seâvet
- 63 Anuñla nûş ideydüm ‘aş câmın
Bulurdum lamike lami maâmın
- 64 İlâhî idmetine eyle anber
Bi-aın ‘izzet-i nûr-ı sîm-ber
- 65 OlıĒör bendesi ey dil Celilûñ
Celâle irmege oldur delilûñ
- 66 İdüpdür tâ ezel baña tecelli
Beni anuñla ılmışdur teselli
- 67 Eger kim milleti iseñ alilûñ
ulı urbânı olıĒör Celilûñ
- 68 Güzellerden biri dâı ser-âmed
Ki Ebrî Bâli oĒlıdur Meemmed
- 69 İdeydi ol şanem ger ‘arz-ı didâr
Muammed ümmeti olurdu küffâr
- 70 Anuñ küyü şafâ ehline besdür
Hevâ-yı râh-ı ac zâid-hevesdür
- 77-a**
- 71 Helâk itdi beni Başmacı ‘İsâ
Dirildür mürdeyi geri Mesîhâ
- 72 Ele Ēirse ayaĒındaĒı başmak
İrerdî Ēün gibi başum Ēöge a
- 73 Perî şüretlü bir zîbâ şanemdür
Ēül-âb-ı Meryem içre niçe demdür
- 74 Anuñ Başmacı Ameddür birisi
BeĒâyet odur anuñ müşterisi
- 75 Biz anuñ tıĒine mâillerüz hep
Ēüle baduĒına âillerüz hep
- 76 Baña ol Ēamzeler oĒ işler işler
Gelen başına başmacı dimişler
- 77 Meemmed Şâhdur cânı cihânuñ
Beni öldürdü eřm-i mesti anuñ

78 Virür gerçi ki büse dest-ber-dest
Getürür ayağı olsa kaçan mest

79 Temâşâ it diyü başında yelken
Şalar âşıklara el her taraftan

80 Biri şîrîn dehen Ferhâd-zâde
Anuñ mecnûnı oldum ben fütâde

81 Vücûda gelmemişdi dâhı Ferhâd
İderdüm bî-sütün-ı gâmda feryâd

82 Yüzi kim hüsrev-i hâver olupdur
Cebînine kamer çâker olupdur

77-b

83 ‘Acem-zâde biri bir yâr-ı meh-veş
Dil ü cân kişverine urdı âteş

84 Anuñ hem-demleri olaldan evbâş
Çıkpudur kara bağımda kızıl baş

85 Dilerseñ âşinâ olmak aña sen
Yüri var gel ‘Arabdan yâ ‘Acemden

Yeñiçeri-zâde Mehemmed Kâtib

86 Biri Yeñiçeri oğlu Mehemmed
Olupdur t̄alib-i haç ol semen-had

87 Müjem hâme aña qanım mürekkeb
Yazar mı qanı andan ol şeker-leb

88 Bilürsün sen dağı ey dil kitâbet
Anuñ vaşfını yazub bir kitâb et

Aqçelü Muştafâ Çelebi-zâde

89 Birisi Aqçelü-zâde o dil-ber
Hemân bir serv ü sim endâma beñzer

90 Eyitdüm ben faķire eyle ihsân
Didi kim aqçedür derdüñe dermân

91 Olaydı bende ger dirhem ya dînâr
Olurdum vaşlına anuñ harîdâr

Berber Ahmed

92 Birisi berber Ahmed pür-leţâfet
Açupdur hüsni dükkân-ı melâhat

93 Aña kirpiklerüm çün şânelerdür
İki çeşmüm dağı âyînelerdür

94 Keserse tiğle başuñ o server
Yüzüñ döndürme andan cân u ser ver

78-a

95 Dilâ şayd ide gör bir yir maħali
Var ise berber olmak ihtimâli

96 Legenlerdür aña mihr ü meh altun
Velî baş kesmek olmuş aña kânün

97 Göñül ‘aşkında ser-gerdân olupdur
Aña bu sinem âteş-dân olupdur

98 Tamâm oldı egerçi medh-i hübân
Velî olmuşdurur ber-vech-i noqşân

99 Ümîd oldur ki erbâb-ı ma‘ ârif
Bunuñ noqşânına oldukda vâkîf

100 Kuşurını ide işlâh yir yir
Yağûd ol semtine olmaya nâzır

101 Egerçi yokdurur bende liyâkat
Velîkin söyledüm yetdükçe t̄âkat

102 Mey ü maħbûba yokdur ihtiyârum
Fedâdur yollarına cümle varum

103 Göñül urdı kamu maţlûb terkin
Velîkin urmadı maħbûb terkin

104 Gerekmez baña hergiz izz ü câhı

Beni bunlarsuz itme yâ İlâhî

105 Beni yâ Rabb birine eyle kâdir

Budur senden murâdum evvel âhîr

Kaynakça

- Adak, A. (2006). "Za'fi-i Gülşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Divânının İncelenmesi", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkuş, M. (1987). "Türk Edebiyatında Şehr-engîzler ve Bursa Şehr-engîzleri", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Aksoy, Ö. A. (2013). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Atasözleri Sözlüğü 1, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Âşık Çelebi (2010). Meşa'irü'ş-Şu'arâ, Haz. Filiz Kılıç, 3 Cilt, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Aydemir, Y. (2001). "Sani'nin Rodos Şehrengizi", Türk Kültürü, S. 455, s.167-174.
- Balta, E. (2009). "Serez", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.36, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 556-558.
- Çakıcı, B. (2008). "Za'fi'nin Vardar Yenicesi Şehr-engîzi", Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları, Şinasi Tekin Hatıra Sayısı III, Volume 32/1, s.169-193.
- Çakıcı, B. (2010). "The Shahrangiz of Shtip by Za'fi", International Journal of Central Asian Studies, Volume 14, Korea, s. 95-107.
- Çavuşoğlu, M. (1969). "Taşlıcalı Dukakin-zade Yahya Bey'in İstanbul Şehrengizi", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Ağustos 1969, C.XVII, s.73-108.
- Çavuşoğlu, M. (1973-1974). "Hayreti'nin Belgrad Şehrengizi", Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, C.II-III, s.325-356.
- Çavuşoğlu, M. (1975-1976). "Hayreti'nin Yenice Şehrengizi", Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, C.IV-V, s. 81-100.
- Çavuşoğlu, M. (1977). "Şehrengiz-i Edirne", Yahya Bey: Divan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 227-243.
- Çeliker, D. (2011). "Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler", Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E Kasım, s.1-22.
- Çeltik, H. (2009). "Rumeli Şairlerinin Klâsik Türk Şiirine Katkıları", Turkish Studies Volume 4/8 Fall 2009, s. 804-824.
- Devellioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2012). "Bursalı Rahmî ve Yenişehir Şehrengizi", Erdem Dergisi, sayı 63, s.89-125.
- Evliyâ Çelebi (2016). Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Haz. Seyit Ali Kahraman, C.2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Göre, Z. (2015). "Za'fi-i Gülşenî'nin Moton Şehrengizi", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), C.2, (4), Kasım, s. 41-57.
- Işın, P. M. (2009). Gülbeşeker: Türk Tathılları Tarihi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, H. (2008). "Rumeli", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 35, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 232-235.
- İsen, M. (1988). "Usulî'nin Yenice Şehrengizi", Türk Kültürü Araştırmaları (Mehmed Kaplan İçin), s.131-148.
- İsen, M. (1997). "Usulî'nin Yenice Şehrengizi", Ötelere Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Akçağ Yayınları, Ankara, s.421-442.
- İsen, M., H. B. Burmaoğlu (2011). Bursa Şehrengizi (Lâmi'î Çelebi), Bursa Büyükşehir Belediyesi.

- Kahraman, B. (1995). “Vahîd Mahtûmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni” Cilt 1-2, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaca, D. (2018a). “Zâtî'nin Edirne Şehregizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, Şubat, C. 11, S. 55, s. 114-136.
- Karaca, D. (2018b). “Türk Edebiyatında Şehr-engîzler “Şehirler ve Güzeller””, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Karacasu B. (2006). “Bize Çengîleri Kıl Rûşen ü Pâk' ya da 'Hayra Hezlin Dahî Bir Rehberi Var'”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan III), S.27, s.133-160.
- Kaya, H. (2015). “Kâtib Davud'un İstanbul ve Vize Şehregizi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.*, Volume 10/12, Summer, s.631-686.
- Keklik, M. (2014). “Üsküplü İshâk Çelebi Divan (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin)”, Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkoloji Ana Bilim Dalı, Bişkek.
- Kesik B. (2010). “Yeni Bir Nüşadan Hareketle Hacı Derviş'in Mostar Şehregizi”, *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer, s. 368-399.
- Koçu, R. E. (2015). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- Kuru, S. S. (2005), “Biçimin Kıskaçında Bir ‘Tarih-i Nev-icad’: Enderunlu Fazıl Bey ve Defter-i Aşk Adlı Mesnevisi”, *A. Festschrift For Şinasi Tekin, Haz. Günay Kut- Fatma Büyükkaracı Yılmaz*, İstanbul: Simurg Yayınları, s. 476-506.
- Onay, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara: Berikan Yayınları.
- Öztürk, N. (2002). “Zenânnâme Enderûnlu Fâzıl”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Sungur, N. (2006). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Heves-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*, TDK, Ankara.
- Şahin, E. (2011). “Bâkî Divanı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Şairi Bilinmeyen Şehr-engîz-i Siroz. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 818 (v.74a-78b).
- Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. 3, İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şen, F. M. (2002). “Tâcîzâde Cafer Çelebi Dîvânı'nda XV. ve XVI. Yüzyıl Toplum Hayatı”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürk, A. A. (2016). *Osmanlı Şiir Kılavuzu 1, Âb-Azrail*, İstanbul: Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Tezcan, N. (2001). “Güzele Bir Şehregizden Bakış”, *Türkoloji Dergisi*, C.I, (XI), s. 161-194
- Turan L. (1998). “Yenişehirli Avnî Bey Dîvânı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 581-586.
- Turan, L. (2011). “Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehregizi”, *İSAM Osmanlı Araştırmaları*, S. XXXVII, s. 49-76.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK.
- Yazar, İ. (2007). “Dürri'nin Şehregizinden Gümülcine'ye Bakış”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring., s. 770-789.
- Yazar, İ. (2009). “Dürri'nin Moton Şehr-engîzi”, *Erdem Dergisi*, (55), s. 175-190.